

De handtekening ontcijferd

EEN HANDTEKENING VERTOONT IETS PLECHTIGS. DAT VOEL JE WANNEER JE ALS TIENER JE HANDTEKENING ONTWERPT, LIEFST MET ZWIERIGE HALEN, EN OOK WANNEER JE DE EERSTE HANDTEKENING PLAATST OP JE IDENTITEITSKAART. LATER ZET JE ZE BLINDELINGS EN NIET ZELDEN ACHELOOS. OUDEREN DIE OPKIJKEN TEGEN ELKE ADMINISTRATIEVE HANDELING, KRASSEN ZE MET TEGENZIN. HOE PLECHTIG EEN HANDTEKENING OOK MAG ZIJN, DE JURIST EN HET RECHT ZIJN ER NOG NIET KLAAR MEE.

STEFAN SONCK

De handtekening, *la signature*, wordt in de meest diverse omstandigheden geplaatst en met zeer uiteenlopende oogmerken: bij de aankoop van bouwgrond of woonhuis, bij een koop op afbetaling, bij een schuldbekentenis, onderaan de belastingaangifte, maar ook op een aanwezigheidslijst, op de bankkaart en op de minnelijke ongevalaangifte.

Geen enkele wetbepaling omschrijft wat een handtekening is en hoe zij er moet uitzien. Zelfs het verklarend woordenboek Van Dale (uitgave 1999) maakt ons voor één keer niet veel wijzer: de handtekening is een eigenhandige ondertekening.

Om te weten wat een handtekening is, starten juristen bij het bewijsrecht, met name de onderhandse akte, *l'acte sous seign privé*, waarvan sprake in artikel 1322 en volgende B.W. Een onderhandse akte veronderstelt, zoals de term zelf het uitdrukt, de ondertekening van de akte (Locré, *Législation civile, commerciale et criminelle*, Brussel, 1836, t. 6, 226, nr. 9).

NAAM EN VOORNAAM

Een akte 'ondertekenen' betekent eigenlijk het zelf plaatsen van zijn naam en voornaam, met de bedoeling een handtekening te plaatsen. Een geldige handtekening vereist echter niet dat naam en voornaam voluit worden geschreven. De voornaam kan geheel, gedeeltelijk of zelfs helemaal niet worden vermeld. Ook de naam kan eventueel slechts gedeeltelijk worden vermeld. Het volstaat dat de handtekening de naam voldoende duidelijk weergeeft opdat er niet kan getwijfeld worden, noch aan de identiteit van de ondertekenaar, noch aan zijn vaste wil zich de inhoud van de tekst eigen te maken (Van Quickenborne, M., *Quelques réflexions sur la signature des actes sous seign privé*, noot onder Cass. 28 juni 1982, *R.C.J.B.* 1985, 57 e.v., nr. 9). In deze strikte zin zouden aldus vele handtekenin-

gen, die verworpen zijn tot een aaneenrijging van krullen en strepen, die niets meer gemeen hebben met de lettertekens die men ons in de lagere school heeft aangeleerd, als ongeldig moeten worden beschouwd.

In een ruimere interpretatie wordt de handtekening echter omschreven als de geschreven weergave van een klank waarmee de ondertekenaar gewoonlijk wordt vereenzelvigd, of zelfs: het geschreven teken waarmee een persoon zich gewoonlijk identificeert.

Inzake eigenhandig geschreven testamenten, in de zin van artikel 970 van het burgerlijk wetboek definieerde het Hof van Cassatie de handtekening als een met de hand geschreven teken waarmee de erflater gewoonlijk zijn persoonlijkheid aan derden doet kennen (Cass. 2 oktober 1964, *R.W.* 1965-66, 1440; Cass. 7 januari 1955, *Arr. Cass.* 1955, 335).

Nochtans kan het enkel vermelden van naam, voornaam en adres door de rechter worden verworpen als handtekening, indien de intentie niet blijkt dat het om een handtekening gaat (zie Cass. 10 juni 1983, *Tijd. Not.* 1986, 309, met noot Mieke Coene, 'Vormt de vereiste van handtekening de valstrik van het eigenhandig testament?').

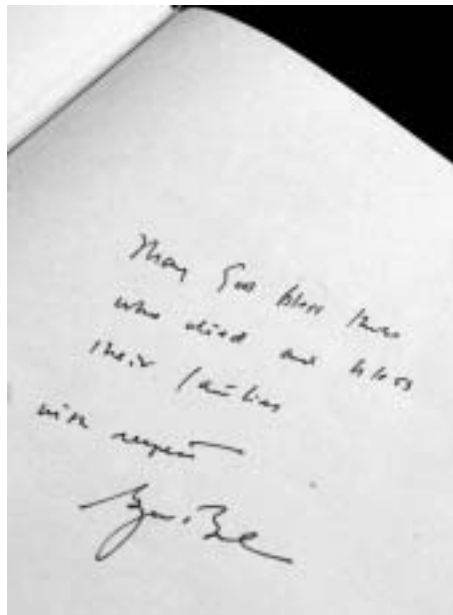
De handtekening vormt dus een herkenningsteken. In die interpretatie kan een onleesbaar teken volstaan voor zover het bestendig wordt gebruikt (Dekkers, R., *Handboek burgerlijk recht*, Brussel, Bruylant, 1971, II, nr. 654), ofschoon men uit het teken zelf niet lijkt te kunnen afleiden om welke persoon het gaat.

De enkele vermelding van de initialen van naam en voornaam blijken echter niet te volstaan. Een *paraaf* is derhalve onvoldoende.

EN ZIJ DIE NIET KUNNEN LEZEN EN SCHRIJVEN ...?

Wat met personen die niet kunnen schrijven? De algemeen verspreide idee dat zij, eventueel in aanwezigheid van (twee) getuigen, kunnen volstaan met het plaatsen van een kruisje, om rechtsgeldig te ondertekenen, is alvast verkeerd. Een ruim 100 jaar oud cassatiearrest laat hierover geen twijfel bestaan (Cass. 14 november 1901, *Pas.* 1902, I, 37, inzake de geldigheid van een dading). Hoewel men, zoals gezegd, ook aanvaardt dat een handtekening kan bestaan uit een geschreven teken waarmee de betrokkene zich gewoonlijk identificeert, mag dit nochtans niet verworpen tot een '*graphisme trop sommaire et trop aisé à imiter*' (D. Ponsot, *La signature en droit privé*, *Droit de l'informatique*, 1996/4, p.14 en volg.).

En wat met personen die een hen voorgelegde tekst niet kunnen lezen of begrijpen (visueel gehandicapten, analfabeten, te technische taal, een vreemde taal die men niet machtig is, ...)? Het gelezen hebben of het begrijpen van een tekst is in beginsel geen geldigheidsvereiste voor de handtekening, noch een voorwaarde voor het

© Belega

intreden van de rechtsgevolgen die het plaatsen van de handtekening kan teweegbrengen. Personen die niet zelf kunnen kennis nemen van de tekst die zij gebeurlijk zouden ondertekenen, zijn daartoe dus afhankelijk van anderen. Hoewel al geoordeeld werd dat een door hen ondertekende onderhandse akte niet geldig zou zijn (zie bijvoorbeeld Pol. Ieper 14 november 1996, *Droit en quart monde*, 1999, nr. 25, p. 45, met korte noot) lijkt dit niet correct. Wie ondertekent, maakt zich de inhoud van de akte eigen, ook al is ie blind (H. De Page, *Traité*, III, Brussel, Bruylant, 1967, nr. 781).

ZELF PLAATSEN

Tot voor kort werd aanvaard dat een handtekening, om geldig te zijn, in beginsel niet kon worden vervangen door een stempel of enige ander mechanisch aangebracht teken. De enkele uitzonderingen op deze regel werden wettelijk vastgelegd (bijvoorbeeld in artikel 466 Wetboek Vennootschappen, wat effecten aan toonder van de naamloze vennootschap betreft; of artikel 16bis Wet Kruispuntbank van de sociale zekerheid; zie ook de bankbriefjes).

In sommige gevallen wordt uitdrukkelijk bepaald dat het zelf plaatsen van de handtekening vervangen kan worden door een vermelding in een notariële akte (zie, wat de handtekening van de trekker van een wisselbrief betreft, artikel 2 van de Wisselbriefwet).

Voor een persoon die niet kan ondertekenen rest er derhalve in beginsel geen andere mogelijkheid dan een authentieke akte te laten verlijden, waarbij de notaris zal noteren dat de betreffende persoon niet kan ondertekenen, net zoals dat het geval zal zijn met personen die fysiek niet in staat zijn een handtekening te plaatsen.

Thans geldt uiteraard de wet van 9 juli 2001 met betrekking tot de elektronische handtekening, waarbij het begrip 'elektronische handtekening' is ingevoerd, zijnde de gegevens in elektronische vorm, vastgehecht aan of logisch geassocieerd met andere elektronische gegevens, die worden gebruikt als middel voor identificatie en authenticatie. De elektronische handtekening die de beste bescherming geniet wordt nogal omslachtig aangeduid als: een 'geavanceerde elektronische handtekening op basis van een gekwalificeerd certificaat'. Een dergelijke handtekening wordt gelijkgesteld met een geschreven handtekening en behoeft niet zelf geplaatst te worden.

WAAROM PLAATST MEN EEN HANDTEKENING?

Vanuit het civiel recht ging men ervan uit dat de belangrijkste betekenis van de handtekening erin bestond dat de ondertekenaar zijn akkoord verleent met de tekst die hij ondertekende. Wie een akte ondertekent, maakt zich de inhoud hiervan eigen. De handtekening wordt dus gekoppeld

aan de onderhandse akte.

De essentie van elke handtekening schuilt in de identificatie en de authenticatie. Indien de handtekening geplaatst wordt onderaan het geschrift, een brief of een bewijsstuk, dan is het de bedoeling zijn akkoord uit te drukken met de inhoud van de tekst. Tekent men een register of plaatst men zijn handtekening op een kaart dan is het doel van de handtekening verschillend. Het blijft in elk van deze gevallen een volwaardige handtekening.

Dit neemt niet weg dat het ondertekenen van een akte meestal strekt tot bewijs van de erin vervatte verbintenissen.

Voor het procesrecht gelden soms bijzondere verplichtingen en regels. De ondertekening van een procedurestuk heeft veeleer tot doel de daarin uitgedrukte aanvoering te kunnen toewijzen aan een welbepaalde procespartij.

Gelet op de stringente nietigheidsregeling in artikel 860 en volgende Ger. W. blijkt deze ondertekening niet steeds noodzakelijk te zijn. Zo schrijft de wet niet voor dat een conclusie moet worden ondertekend; de ondertekening is derhalve zeker niet op straffe van nietigheid voorgeschreven, noch in burgerlijke zaken (Comm. Ger. Recht, Antwerpen, Kluwer, losbladig, Ger. W. Art. 744, nr. 7), noch in strafzaken (zie de omschrijving van een conclusie in strafzaken in Cass. 7 december 1999, *Arr. Cass.* 1999, 1588). Ook het verzoekschrift tot hoger beroep moet niet noodzakelijk worden ondertekend (artikel 1057 Ger. W.).

Andere processtukken dienen echter wél te worden ondertekend. Indien deze ondertekening op straffe van nietigheid voorgeschreven is, dient overeenkomstig artikel 862 § 1, 2° Ger. W. geen belangenschade te worden aangetoond om de nietigverklaring te horen uitspreken.

Dat is bij voorbeeld het geval met elk betekeningsexploot van de gerechtsdeurwaarder (artikel 43 Ger. W.), met eenzijdige verzoekschriften (artikel 1026, enig lid, 5° Ger. W.), met verzoekschriften op tegenspraak (artikel 1034ter, enig lid, 6° Ger. W.), met het origineel 'verzoekschrift tot cassatie' en zijn afschrift (artikel 1080 Ger. W.), met het origineel en het afschrift van de memorie van antwoord in burgerlijke cassatiezaken (artikel 1092 Ger. W.), met het verzoekschrift met het oog op het toestaan van betalingsfaciliteiten inzake consumentenkrediet (artikel 1337ter § 1, enig lid, 5° Ger. W.), met het verzoekschrift inzake summier rechtspleging om betaling te bevelen (artikel 1340, eerste lid, 5° Ger. W.), met het verzoekschrift inzake huur van goederen en uithuiszetting (artikel 1344bis, eerste lid, 5° Ger. W.). Ondanks de afwezigheid van een uitdrukkelijke wettekst, slaat het Hof van Cassatie geen acht op een stavingsmemorie in strafzaken die niet ondertekend werd (Cass. 19 februari 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 669). Zelfs indien de stavingsmemorie ondertekend wordt, doch de hoedanigheid van de ondertekenaar niet blijkt (zoals dit bijvoorbeeld regelmatig het geval is bij een loutere ondertekening 'loco') zal het Hof geen acht slaan op de betreffende memorie (Cass. 5 september 1989, *Arr. Cass.* 1989-90, 7).

Ondertekenen is dus een handeling die verstrekende gevolgen kan hebben. Even nadenken voor we die gebruikelijke krabbel plaatsen is alvast niet onverstandig.

(De auteur is advocaat)

Op 4 december vindt op initiatief van de Vlaamse Juristenvereniging en het Centrum Jurist en Informatica van de Universiteit Gent een studiedag plaats over de elektronische handtekening: 'Een elektronische handtekening op het niveau van de jurist. Ceci n'est pas une signature'. Meer informatie op het telefoonnummer 09/355.68.21 of op www.informaticarecht.be

VERTAALBUREAU M. DIERCKX

beëdigde vertalers en tolken

meer dan 20 jaar in het vak

JURIDISCHE VERTALINGEN
ALLE TALEN

kwaliteit en service

e-mail: vertaalbureau.mdierckx@pandora.be

tel.: 03 353 85 55 - fax: 03 353 23 55

Turnhoutsebaan 27 - 2970 Schilde